

באמסטרדם ייסדנו את האוניברסיטה החדשה

המחאה ההיסטורית באוניברסיטת אמסטרדם לא עוצרת בגובה שכר הלימוד ובתנאי העסקה פוגעניים, אלא מנסחת דרישה תקדימית: לפרק את האוני' הניאו-ליברלית התלויה בכוחות השוק ולהגדירה מחדש כמוסד ציבורי. הילה דיין, מרצה במוסד, משרטטת את תוואי המאבק

הילה דיין 25.03.15

הילה דיין

מרצה באמסטרדם יוניברסיטי קולג'. תזת הדוקטורט שלה מנתחת את משטר האפרטהייד ואת משטר הפרדה הישראלי

לכל הפוסטים של הילה דיין

מתחילת השנה נכנסה אוניברסיטת אמסטרדם, שבאחד ממוסדותיה אני מרצה, למשבר חריף. זה קרה בעקבות מחאת סטודנטים, שכפתה על הנהלת האוניברסיטה כצעד ראשון להקפיא תוכנית קיצוצים שאיימה לפגוע בעיקר במדעי הרוח. המחאה הגיע לשיאה בכיבוש בניין ההנהלה על ידי סטודנטים שקראו לתנועתם "אוניברסיטה חדשה" ואליהם הצטרפו בהדרגה חברי סגל לא מעטים שהתארגנו כקבוצת "לחשוב מחדש את האוניברסיטה" (ReThink UvA). אלה ואלה, תוך הפגנת סולידריות מרשימה, מקיימים מדי יום שיעורים מיוחדים (Teach in's) ושיבות בסגנון "אוקופיי" של ועדות פתוחות לציבור, העוסקות בנושאים שונים הנוגעים למחאה.

המחאה, שהניצוץ שהדליק אותה היה כאמור תוכנית הקיצוצים, עברה מהר מאד לפסים של מאבק נגד האוניברסיטה הניאו-ליברלית. המסגור הבלתי-משותף לשתי פנים הזה משמעותי, ולהערכתי זהו בשלב זה ההישג הגדול ביותר עד כה של המחאה: במקום להיתקע במאבק פרטני נגד חוליי הניאו-ליברליזם האקדמי כמו נסיקת גובה שכר לימוד, תנאי העסקה פוגעניים וקידום על בסיס כמות (פרסומים) ולא איכות, לראשונה מנוסחת באמסטרדם הדרישה לפרק את האוניברסיטה הניאו-ליברלית ולהגדירה מחדש כמוסד ציבורי. המטרות היותר קונקרטיות שהציבו לעצמם המוחים הן להשתלט באופן דמוקרטי על מוסדות הניהול האוטוריטריים ועל מנגנוני ניהול הכספים, במטרה לצמצם בהדרגה את התלות החולנית שפיתחה האוניברסיטה בכוחות השוק.

מאז תפסה המחאה תאוצה בפברואר היא הספיקה להתפשט לאוניברסיטאות אחרות בעולם וגייסה אליה תמיכה של דמויות בולטות בעולם האקדמי. על מה מדובר כאשר מסמנים כמטרה למאבק את האקדמיה הניאו-ליברלית? את קווי ההיכר של המהפכה הניאו-ליברלית בחינוך במקרה הישראלי נסחו עבורנו יוסי דהאן ויוסי יונה כבר לפני כעשור (pdf): מדובר בתופעות שאינן ייחודיות לישראל כגון המעבר משיח זכויות לשיח חובות ואחריות, תפיסת היחיד (התלמיד, המורה, המוסד) כיזם וכמי שעליו מוטלת האחריות לניהול עצמי וגיוס כספים, תפיסת מוסד החינוך כנותן שירות כאילו היו תלמידיו לקוחות ומוריו משרתיהם, תרבות מנג'ריאליסטית כמו-תאגידי, דגש על תחרותיות הנמדדת ביחס למדדים שרירותיים, המבוססים על האחדה וסטנדרטיזציה, וכיוצא בזה.

דהאן ויונה הצביעו על כך ששליטה על החינוך חיונית למדינה הניאו-ליברלית, משום שהיא חייבת איכשהו לפתור את בעיית הלגיטימציה הנוצרת בשל אי-השיוויון, העוני והתופעות האנטי-חברתיות שהיא מייצרת. למדינה יש אינטרס בגיבוש באמצעות מערכת החינוך של סובייקטים ניאו-ליברלים, שלהם כישורים תחרותיים בשוק הגלובלי, אך גם כאלה שהנאמנות שלהם ללאום נותרת ערך עליון. לכן בישראל, כמו גם בהולנד, אין לדבר על נסיגה מוחלטת של המדינה

עוד בנושא

למה אקדמאים לא קוראים (יותר)?

העסקה הפוגענית במכללות תימשך

והפקרה של החינוך לכוחות השוק (המדינה החלשה), אלא על דיאלקטיקה של מדינה חלשה-מדינה חזקה שדואגת לכך שהמערכת הציבורית תגדיר את עצמה ותתנהל כאילו היא המגזר הפרטי. כאשר המערכת מתנהלת באופן הזה, כל כשליה נתפסים כאחריותה הבלעדית, או כתוצאה של כשלי שוק, כלומר כחסרי משמעות פוליטית. בדיוק את הדה-פוליטיזציה הזאת של האקדמיה הניאו-ליברלית מסמן המאבק הנוכחי באמסטרדם כבעייתית.

המחאה באוני' אמסטרדם. שליטה על החינוך חיונית למדינה הניאו-ליברלית, משום שהיא חייבת לפתור את בעיית הלגיטימציה הנוצרת בשל אי-השיוויון

כמובן שכאשר קוראים למשהו בנימת בוז "ניאו-ליברלי", כך מתרה בי בן זוגי, ד"ר פוּוּ זיידהוף, שתחום מומחיותו הוא גניאולוגיה ביקורתית של הניאו-ליברליזם, יש להיזהר מהכללות מטופשות. מדובר בתופעה מורכבת שלה מופעים שונים וייחודים לזמן ולמקום. הפילוסופית הפוליטית המבריקה וונדי בראון הגדירה את הניאו-ליברליזם כרציונל פוליטי שממסטר את הניתן לומר (sayable), את הניתן לתפיסה (intelligible) ואת האופן שבו נקבעת האמת (truth criteria) בתחומים שונים. לסוג של קומון סנס כזה, אם כך, חייבת להיות אחיזה באיזושהי מציאות חברתית והיסטורית קונקרטית, וזו תמיד ייחודית וחד-פעמית. בחזרה להקשר הספציפי של המאבק באמסטרדם, שם מדובר בתהליך של דה-דמוקרטיזציה של מערכת ההשכלה הגבוהה.

מתודת אוקיופיי איננה המצאה חדשה. בשנות השישים כבשו הסטודנטים האירופאים את הקמפוסים ושינו את האופן שבו התנהלה האוניברסיטה ללא היכר. גם אז עמדה אוני' אמסטרדם בחזית המאבק, שהביא בסופו של דבר לדמוקרטיזציה של מערכת ההשכלה הגבוהה כולה. אך המודל הזה עבר שינוי יסודי בשנות התשעים, שבהן דובר

שווה להיזכר בעובדה שמתודת אוקיופיי איננה המצאה חדשה. בשנות השישים כבשו הסטודנטים האירופאים את הקמפוסים ושינו את האופן שבו התנהלה האוניברסיטה עד אז ללא היכר. גם אז עמדה אוניברסיטת אמסטרדם בחזית המאבק, שהביא בסופו של דבר לדמוקרטיזציה של מערכת ההשכלה הגבוהה כולה. שיטת הממשל של האקדמיה מאז ואילך התבססה על כוח מבוזר ועל ייצוג הולם, שאיפשר לחברי הפקולטה ולסטודנטים ליטול חלק פעיל בניהול השוטף. אך המודל הזה עבר שינוי יסודי בשנות התשעים, שבהן דובר על הצורך ב"מודרניזציה". הועברה חקיקה אשר הפקידה כוח רב בידי

על הצורך ב"מודרניזציה"

דיקאנים והאצילה על הוועד המנהל של האוניברסיטאות סמכויות רבות, תוך החלשה משמעותית של הגופים הדמוקרטיים. היכולת לפקח או להטיל וטו על החלטות של אדמיניסטרטורים שהפכו בהדרגה למנכ"לים, המשתכרים משכורות עתק מגוחכות, הוגבלה עד מאד. המחאה הנוכחית, לטענת זיידהוף, לא תהיה אפקטיבית אם לא תצליח לחולל שינוי ברמה הפוליטית, כלומר להביא ללחץ ציבורי שיוביל לשינוי החקיקה שסללה את הדרך למהפכה הניאו-ליברלית בחינוך.

בואו נעשה "רה-אורגניזציה" וניפטר מהבייביבומרז

בנוסף להחלשת המנגנונים הדמוקרטיים, מסוף שנות התשעים עברה האקדמיה תהליך, שהחוקר ההולנדי אייוואד אנגלן מנתח כ"פיננסיאליזציה". האוניברסיטה, בעידוד המדינה, החלה להשקיע בשוקי הנדל"ן וההון, וקנתה אגרות חוב וג'אנק (דריבטיבים) בכסף הציבורי שיועד להשקעה בחינוך. התוצאה של המהלך הזה היתה, שהאוניברסיטה הציבורית מתנהלת כאילו היתה תאגיד למטרות רווח. השקעותיה הכושלות ייצרו חדשות לבקרים גירעונות עצומים. כך למשל, הגירעון של אוניברסיטת אמסטרדם עומד היום על מאות-מיליוני יורו. המדינה אף היא נסוגה, כי למרות שמספר הסטודנטים גדל באופן משמעותי בעשורים אלה, תקציב החינוך קפא על שמריו.

אוניברסיטת אמסטרדם, לפי אנגלן, המשרד החשוב ביותר ומוקד קבלת ההחלטות, אינו זה של הוועד המנהל במגדנהאוס (בניין ההנהלה שנכבש), אלא משרד שאיש אינו יודע היכן הוא ומי מאכלס אותו - מדובר על כ-17 עובדים במשרה מלאה המנהלים את תיקי ההשקעות של האוניברסיטה

תרבות המנג'ריאליזם התאגידי פושה בכל. באוניברסיטת אמסטרדם, לפי אנגלן, המשרד החשוב ביותר ומוקד קבלת ההחלטות, אינו זה של הוועד המנהל במגדנהאוס (בניין ההנהלה שנכבש), אלא משרד שאיש אינו יודע היכן הוא ומי מאכלס אותו - מדובר על כ-17 עובדים במשרה מלאה המנהלים את תיקי ההשקעות של האוניברסיטה. כתוצאה מהניהול הכמו-תאגידי הכושל הזה, כמעט כל המחלקות ותחומי המחקר והידע (כאשר העול נופל באופן לא פרופורציוני על מדעי הרוח והחברה) נאלצים לעבור כל שנה שנתיים תהליך המכונה בשפה מכובסת "רה אורגניזציה". זהו תהליך יקר וארוך, אך משתלם בסופו של דבר, מאחר שהחוק מאפשר לאוניברסיטה, כאשר היא עושה שינויים מערכתיים, להיפטר ממחזיקי משרות קבועות. השאיפה של האוניברסיטאות היא להפטר בזול מדור הבייביבומרס, ולהפחית את מספר נושאי המשרות הקבועות למינימום האפשרי.

הבייביבומרס, ולהפחית את מספר נושאי המשרות הקבועות למינימום האפשרי.

בגלל חוסר היציבות הפיננסי, מחלקות שלמות עוברות טלטלות במחזוריות מעגלית של Boom and Bust. שנה אחת יש כסף, נפתחות משרות הוראה ומחקר, ושנה אחר כך נגמר הכסף וכולם נשלחים הביתה. המודל הפיננסי של האוניברסיטאות, כפי שמתאר אותו אנגלן, אינו מהווה רק הפרה של עקרון ההשקעה הציבורית בחינוך לשם החינוך (ולא למטרות רווח וספקולציה), אלא הוא מושחת וכושל, מודל שאינו בר קיימא.

שכבת חינוך לבנה אוטונומית

אולי הדוגמה המובהקת ביותר לאקדמיה ניאו-ליברלית הוא הקולג' שבו אני מלמדת, הממומן על ידי שתי אוניברסיטאות, אוניברסיטת אמסטרדם וה-VU. תופעת היוניברסיטי קולג'ס בהולנד חדשה יחסית, והוותיק במוסדות אלה הוא הקולג' באוטרכט שנכנס לשנתו ה-15. מדובר במודל שהביא לאירופה את בשורת הליברל ארטס קולג' האמריקאי – לימודים ומגורים בקמפוס נפרד ואיכותי יותר מזה של האוניברסיטאות הגדולות, שבו הכיתות קטנות, ומסלולי הלימוד רב-תחומיים. שכר הלימוד בו גבוה באופן משמעותי יותר מזה של אוניברסיטאות ציבוריות.

בעשורים האחרונים יותר ויותר אוכלוסיות מוחלשות ואוכלוסיות מיעוטים נכנסות לאוניברסיטאות הגדולות (אם כי רובן המוחלט עדיין באסטיון לבן – האקדמיה בהולנד לא עברה דה-קולוניזציה). תופעת הקולג'ים היא סוג של ריאקציה למגמה זו: הם יצרו שכבת חינוך נפרדת, לבנה כמעט לחלוטין, מופרטת ואוטונומית, וזו מנצלת את השיטה. המוסד ניזון מכספי המערכת הציבורית ונהנה מכוח האדם של המערכת הציבורית (רוב המרצים מועסקים מבחוץ או דרך אוניברסיטאות האם, ולא כ-core faculty של הקולג'). הוא רווחי בהגדרה בין השאר כי אין לו צורך בביורוקרטיה של מוסד גדול, הוא גובה שכר לימוד גבוה, ומנצל ניצול-יתר את פרולטריון ההוראה. מרצים בקולג' חייבים להשקיע בהוראה הרבה יותר מהמוצע, אך משתכרים פחות. לקולג' יש אוטונומיה ניהולית והוא אינו כבול למנגנוני ייצוג של עובדים.

*ביוניברסיטי קולג' אמסטרדם
אין לאיש סמכות להטיל וטו
על החלטות או לנהל משא
ומתן מול ההנהלה. נאמנים
למולך הרווח, מעייני ההנהלה
נתונים לסיפוק צרכיהם של
הסטודנטים כלקוחות. אגודת
הסטודנטים שלנו התבקשה,
למשל, להציע להנהלה הצעות
לסנקציות שינקטו נגד מרצים
שלא הגישו ציונים בזמן*

כתוצאה מכך, מאז היווסדו לפני חמש שנים, ביוניברסיטי קולג' אמסטרדם אין לאיש סמכות להטיל וטו על החלטות או לנהל משא ומתן מול ההנהלה. נאמנים למולך הרווח, מעייני ההנהלה נתונים לסיפוק צרכיהם של הסטודנטים כלקוחות. אגודת הסטודנטים שלנו התבקשה, למשל, להציע להנהלה הצעות לסנקציות שינקטו נגד מרצים שלא הגישו ציונים בזמן. כשעלתה האפשרות שסגל יתחרה (איך לא) על פירורי זמן מחקר, הובהר כי מדובר בנדיבות יוצאת דופן. זמן מחקר (מקסימום 8 שעות שבועיות) יוענק רק למי שישכנע שיש לו סיכוי להתחרות בשוק העבודה האקדמי והסיבה בגינה מוענק הסיוע הנדיב, היא כי ההנהלה איננה מעוניינת שנועסק בקולג' עד

גיל הפנסיה.

אפשר לסכם ולומר שהפרוורטיות הקיצונית של המודל הזה, היותו סמל להפרדה והסללה חריפה בחינוך ומיקרוקוסמוס של תרבות ניאו-ליברלית אוטוריטרית, מלמדת על פשיטת הרגל המוסרית של מערכת ההשכלה הגבוהה ההולנדית כולה. בחזרה למאבק באוניברסיטת אמסטרדם, קשה לדעת כיצד והאם הוא יצליח לאתגר את השיטה. לכמה מהקולגות שלי בישראל גם לא ממש ברור את מי מעניינת האקדמיה בהולנד ולמה היא חשובה או רלוונטית בכלל לישראל. מדובר, אחרי הכל, בבעיות "עולם ראשון" שאקדמאים כאן בביכול לא טרודים בהן. הסטודנטים שלנו אכן אינם פרולטריון. הם מעמד הביניים של אירופה הדשנה שמרגיש, בדיוק כמו מקבילו כאן, תחושת מיאוס מהסדר חברתי-כלכלי. עם זאת, בעיני זהו מאבק מרתק וחשוב מאד בודאי ובודאי בהקשר הישראלי.

הוא מצביע על כך שדווקא למעמד הביניים ולדור שנולד לתוך ההגמוניה הניאו-ליברלית יש כלים למרוד בהנחות היסוד שלה. מעבר למה שקורה באוניברסיטאות, המחאה מביאה לידי ביטוי את משבר הדמוקרטיה בעידן הניאו-ליברלי, את הריקון מתוכן של מושג האזרחות ואת השתלטות הגיון השוק על כל תחומי חיינו. כפי שאומרת ענת מטר, שכתבה את הערך הנפלא "אוניברסיטה" בלקסיקון "מפתח" בהוצאת מרכז מינרווה, האקדמיה תמיד היתה שמרנית, שיכפלה את יחסי הכוח בחברה ונמנעה מלאתגר את השלטון ואת הסדר הקיים. אך השמרנות הזו, כמו הניאו-ליברליזם, היא בראש ובראשונה שמרנות פוליטית, ולכן אסור שתיתפס כגזירת גורל או כמה שהיה הוא שיהיה.

בהשראת ז'אק דרידה, שביקש להמשיך ולדמיין את "האוניברסיטה שתבוא", באו והוכיחו הסטודנטים שלנו כי אפשר להתקומם ולדרוש "אוניברסיטה חדשה" כמשל לסדר חברתי-כלכלי חדש. **אנו מזמינים את כל המעוניין לשמוע עוד על המאבק באמסטרדם ולדון ברלוונטיות שלו לישראל לדיון בהשתתפות ד"ר הילה דיין, ד"ר פוּוּ זיידהוף וד"ר אראלה גרסיאני, חוקרים אורחים מאוניברסיטת אמסטרדם. הדיון יתקיים ביום הראשון ללימודים אחרי חופשת פסח, יום ראשון 12 באפריל, בשעה 18:00, בחדר 212 בבניין רוזנברג באוני' תל אביב.**

תגיות: ReThink UvA, אוניברסיטה, אוניברסיטת אמסטרדם, אוקיופיי, הולנד, הפרטת החינוך, כלכלת שוק, מרצים מן החוץ, ניאו ליברליזם

כנראה שיעניין אותך גם:

על מופרכות דבריו של פרופ' רובינשטיין וגסותו

מהפכה בלב הממסד השמרני. התיתכן?

חזון חדש לאוניברסיטה הציבורית

הם רוצים אותנו בצורת פיקדון קצר מועד נזיל בבנק

הוסף/הוסיפי תגובה...

הגב/הגיבי באמצעות...

ישום Plugin חברתי של פייסבוק

תגובות

שם מלא

מייל

תגובה

שלח תגובה

 עדכנו אותי כשיש תגובות חדשות לפוסט זה

מי ישלם על כל הדברים היפים האלה?

חזי

25.03.15

להגיב

מאמר מאלף ומרתק. תודה לך הילה דיין על ההכנה למתווה המרד שצריך להתרחש גם בישראל בניאו-ליברליזם של האוניברסיטה. והלוואי שתציתו את המאבק.

שושנה גבאי

25.03.15

להגיב

מעניין ומזעזע. גם בארץ יש את התופעה האבסורדית הזו של אוניברסיטאות שמשקיעות בבורסה?

אסף דרעי

26.03.15

להגיב

<http://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3599816,00.html>

מטרול לאסף דרעי

26.03.15

להגיב